

Planten:	Fam.	Trop. Nat. jaarg. en pagina.
<i>Stachytarpheta</i>	Verbenaceae.	I 128.
<i>Swietenia macrophylla</i> KING. (grootbl. mahonie).	Meliaceae.	
<i>Swietenia mahagoni</i> JACQ (kleinbl. mahonie).	"	
<i>Tabernaemontana</i>	Apocynaceae.	XIII 166.
Dieren:		
<i>Danaïs genutia</i> (brandvlekvlinder).	Rhopalocera (Dagvlinders).	I 72; III 163.
<i>Euploea midamus</i> (diamantvlinder).	"	I 72.
<i>Ornithoptera</i> (vogelvlinder).	"	XI 70 e. v.
<i>Planaria</i> (Land-)	Turbellaria (Plathelminthes, Platwormen).	V 49.
Het Bestuur der Afd. Kediri.		
J. H. P. Th. NUHOFF. <i>Secretaris.</i>		

WATERSNIPPEN.

Het onderstaande, bedoeld om hen die zich hiervoor interesseeren bekend te maken met het voorkomen en de kenmerken van de verschillende watersnipsoorten, was reeds geschreven, toen mij het artikel van den heer OLIVIER in Afl. 6, 1926 van de Tropische Natuur in handen kwam. Daar op de eerste bladzijden hiervan eenige punten behandeld worden, die er in het oog van den schrijver mogelijkerwijze op wijzen, dat er hier ook wel eens watersnippen zouden kunnen broeden, heb ik gemeend eerst eenige regels hieraan te moeten wijden alvorens tot het eigenlijke onderwerp over te gaan.

Gelijk zal blijken moet ik mij rangschikken onder de „boekenwormen” die „decreteeren” dat er niet alleen twee doch zelfs meerdere soorten bestaan en mij tevens rekenen tot die categorie, die het broeden van watersnippen in den Archipel zoo al niet voor geheel onmogelijk houdt, dan toch zeer sceptisch hiertegenover staat, tot zolang tenminste, tot werkelijk positieve gegevens een aanwijzing in deze richting geven. Want de feiten, die de Heer OLIVIER opsomt, vormen in het geheel geen bewijs, dat de mogelijkheid in dezen bestaat of zelfs maar waarschijnlijk geacht moet worden. Dat er nog steeds soorten als broedvogels vastgesteld worden, die tot nu toe nog altijd voor trekkers golden, is zeer zeker waar, doch voor deze waren er dan meestal reeds aanwijzingen aanwezig, die dit broeden waarschijnlijk maakten, zooals bijvoorbeeld sterke ontwikkeling der genitaliën of biologische waarnemingen, die aantoonen dat de vogels zich gedroegen als op hun broedplaatsen. Voor de *Gallinago*'s echter ontbreken dergelijke feiten nog ten eenenmale, daar de door den Heer OLIVIER genoemde waarnemingen gemakkelijk op een andere wijze verklaard kunnen worden, waarbij het onnoodig is het broeden in zuidelijker gelegen gebieden aan te nemen. Als eerste wordt opgegeven het sporadisch voorkomen van watersnippen vóór dat de hoofdmassa is aangekomen, terwijl deze dieren bovendien in betere conditie verkeerden dan de later aankomende individuen. Het is echter een bekend verschijnsel, dat juist de hoog noordelijk broedende vogels in het najaar vroeger van en in het voorjaar later naar hun broedgebieden trekken dan de in gematigde streken thuisbehorende exemplaren. In Europa, waar het verschijnsel van den trek veel meer opvalt dan hier in Indië, heeft

men herhaaldelijk gelegenheid waar te nemen hoe er nog steeds individuen overtrekken in den tijd, dat de broedvogels van die plaatsen reeds lang eieren hebben. Dit geldt niet alleen voor plevieren doch ook voor zangvogeltjes. Het vroege aankomen van enkele snippen pleit om deze reden m. i. dan ook eerder tegen dan vóór een broeden in zuidelijker streken. Maar daarbij komt nog, dat juist bij de plevierachtigen zeer dikwijls exemplaren in het broedseizoen worden waargenomen, waarvan het zeker is dat zij zich op deze plaatsen

niet voortplanten. Getuigt, bij het bekende oeverloopertje (*Tringoides hypoleucus*) o. a. het bijna steeds alleen, in één enkel exemplaar, voorkomen hiervoor, bij de grutto's (*Limosa*) daarentegen zijn het juist de groote troepen, die het bewijs hiervoor leveren. De laatste houden er twee kleedijen op na, een winter- en een zomerkleed, die sterk van elkaar verschillen en nu vindt men bij die vluchten vaak het grootste deel der individuen in de zomermaanden toch nog in vol winterkleed. Dit zijn dus alle exemplaren, die om de een of andere reden (veelal door hun jeugd) niet aan de voortplanting hebben deelgenomen. Maar ook de exemplaren, die wel de reis naar de broedplaatsen maken, slagen er niet steeds in nakomelingschap te verwerven of doordat zij ongepaard blijven of doordat het broedsel op de een of andere manier mislukt. Zulke individuen blijven dan niet op deze terreinen, die voor hen nu toch geen aantrekkelijkheid meer bezitten, doch aanvaarden reeds spoedig de reis naar de winterkwartieren, waar zij dan ook vroeg zullen aankomen, soms reeds in Juli of Augustus. Zoowel in het eerste als in het laatste geval behoeft het niet te verwonderen, dat de toestand dezer dieren beter is dan die van hen, die de geheele broedperiode medegemaakt hebben. Zien wij niet ook in onze samenleving, dat de vrijgezellen veelal in betere conditie verkeerden dan zij die zich de zorgen van een kinderzegen toebedeeld zien?

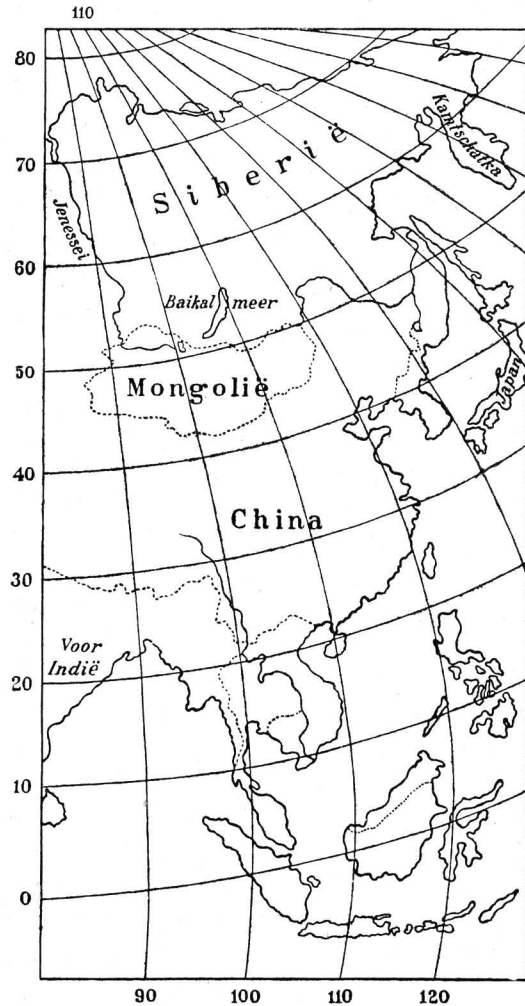

Fig. 1. Schetskaartje van Oostelijk Azië.

Hierboven is reeds gezegd, dat ook het late aantreffen in het voorjaar tot nu toe geen bewijs is, dat er hier exemplaren broeden en de 1e Mei kan bovendien eigenlijk niet eens als late datum aangemerkt worden. Een eigenaardigheid, waarop ook de Heer BARTELS mij herhaaldelijk gewezen heeft, is, dat de trekvogels vóór hun voorjaarsreis ongelooflijk vet worden, zoodat zij als het ware in een heele laag reserve-voedsel gehuld hun langen tocht aanvaarden. Deze eigenschap van de trekkers kan soms, naast andere gegevens, goede diensten bewijzen bij het oplossen van de vraag of wij met een trekvogel te doen hebben, ja dan neen.

Van de verhalen der visschers e.d., dat zij nestkuikens aangetroffen zouden hebben, kan ik niet gelooven, al was het alleen maar wegens het feit, dat zij deze vonden tusschen ledige schelpen, een omgeving waarin de watersnip zeker nooit en te nimmer zal broeden. De kern van waarheid hierbij is misschien, dat zij een pleviersoort (*Aegialitis*) tegengekomen zijn, een vogel die werkelijk hier op Java op dergelijke plekken broedt, doch de lange snavels, waarvan sprake is, kloppen niet hiermede.

Tot zoover mijn bezwaren tegen de geopperde broedmogelijkheid.

Alvorens de kenmerken te bespreken waardoor de verschillende soorten zich van elkaar onderscheiden, moge hier eerst iets gezegd worden over hun voorkomen zoowel in als buiten het broedgebied. Dit broedgebied bevindt zich, voor zoover het de Europeesche en Aziatische vertegenwoordigers van het geslacht *Gallinago* betreft, steeds in de gematigde tot koude streken. In de wintermaanden, dus overeenkomende met den westmoeson hier, trekken zij dan meer of minder ver naar zuidelijker streken en het is dus in dien tijd, dat men hen hier mag verwachten. In het geheel zijn het zeven soorten met de volgende broedgebieden (fig. 1):

Gallinago gallinago (met ondersoorten). (= scolopacina = coelestis)	Noord Amerika, IJsland, Faröer, Noord Europa, Siberië tot Kamtschatka.
Gallinago media (= major)	Noord Europa en West-Siberië tot aan de Jenessei.
Gallinago stenura	Oost-Siberië, westelijk tot aan de Jenessei.
Gallinago megala	Oost-Siberië, westelijk tot het Baikalmeer.
Gallinago hardwicki (= australis).	Japan.
Gallinago solitaria	Turkestan, China (in het gebergte,) Mongolië tot Kamtschatka.
Gallinago nemoricola	Himalaya.

Hiervan zijn er tot dusverre echter slechts drie in onzen Archipel waargenomen, voor twee andere bestaat de mogelijkheid, dat zij wel eens hier zullen komen, doch de resteerende twee zullen wel nooit burgerrecht verkrijgen in deze streken. De hier voorkomende soorten zijn:

Ten eerste *Gallinago stenura*. Hiertoe behoort, althans in het westelijk deel van den Archipel, de overgrootste meerderheid der buitgemaakte snippen. Voor zoover bekend komt zij **geregeld** naar Sumatra, Bornéo, Java en Bali, doch slechts **bij uitzondering** verder oostelijk zooals op de Toekang besi-eilanden bij Selébès en zelfs op Timor.

De tweede soort, *Gallinago megala*, daarentegen schijnt geregeld in het oosten door te trekken, daar zij van Selébès, de Molukken en Nieuw-Guinee bekend is. Daar werd echter nog nooit met zekerheid *G. stenura* aangetroffen, terwijl omgekeerd *G. megala* nog niet in het westen, met uitzondering van Bornéo en Bali werd waargenomen. Van de Kleine Soenda-eilanden is nog zoo goed als niets bekend; alleen van Timor wordt zoowel *stenura* als *megala* opgegeven.

Als derde wordt tenslotte af en toe een exemplaar van *Gallinago gallinago* buitgemaakt, tot dusverre echter alleen in het westen.

Dit zijn dus juist die soorten, wier broedgebied in Oost-Siberië gelegen is en nu is het wel opmerkelijk, dat hoewel zij voor een deel dezelfde gebieden schijnen te bewonen, hun voorkomen hier in den Archipel zoo verschillend is. Gaan wij nu eens na of hiervoor ook een oorzaak gevonden kan worden. Hoewel mij meer nauwkeurige gegevens aangaande verspreiding en talrijkheid in de weinig bezochte gebieden van Oost-Siberië niet ten dienste staan, is toch wel zooveel zeker, dat het broedgebied van *stenura* zich verder

naar het westen toe uitstrekt dan dat van *megala*. Terwijl namelijk de eerste nog voorkomt aan de Jenessei, wordt de laatste niet westelijker dan het Baikalsee aangetroffen m.a.w. **het broedgebied van *megala* ligt ten oosten van de 110e meridiaan**. Vervolgens wij deze meridiaan op de kaart naar het zuiden, dan zien wij dat het ook juist ten oosten hiervan is, dat *megala* in onzen Archipel gevonden wordt. Hoewel nog niet op Java waargenomen, is het dus waarschijnlijk dat zij ook hier, tenminste in het oosten, voorkomt. De verplaatsing schijnt bij deze soort dus vrijwel zuiver noord-zuid te geschieden. Indien ditzelfde geldt voor *stenura*, en de gegevens omtrent het voorkomen in Voor- en Achter-Indië schijnen hierop en niet op één trek in meer westelijke richting te wijzen, dan zouden wij dus deze snip ook in het oosten moeten aantreffen, als tenminste het

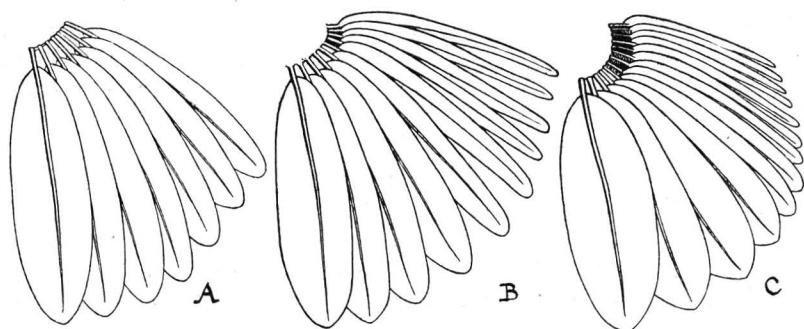

Fig. 2. Uitgespreide halve staart ($\pm \frac{2}{3} \times \text{nat. gr.}$) van *Gallinago*:

	A. <i>G. gallinago</i> Bp.	B. <i>G. megala</i> Swinh.	C. <i>G. stenura</i> Bp.
aantal pennen:	(12), 14, (18)	20 (22)	(22), 24-26, (28)
breed:	alle	4 paar	5 paar
smal:	geen	6 (7) paar	(6), 7-8, (9)
buitenste:	10 m.M.	2,5-4 m.M. breed	1-1,5 m.M. breed

treffen steeds *megala*, hetgeen niet het geval zou zijn als *stenura* ook daar geregeld voorkwam. Maar dan wijst het ontbreken in bovengenoemde streken m.i. erop, **dat het broedgebied van deze soort niet geheel Oost-Siberië zal omvatten, doch zich niet veel verder naar het Oosten zal blijken uit te strekken dan het Baikalsee**.

Geheel anders ligt de zaak echter bij *Gallinago gallinago*. Hiervan toch is bekend, dat het broedgebied zich uitstrekt door geheel Oost-Siberië tot Kamtschatka toe. In analogie met hetgeen wij bij de vorige soorten zagen zou het dus een vrij talrijke wintergast hier moeten zijn. Dit blijkt echter niet het geval te zijn: in het westen zeer zelden, in het oosten nog niet waargenomen. Het laatste moet echter zeker worden toegeschreven aan de hierboven reeds genoemde omstandigheid, dat er daar veel minder snippen worden buitgemaakt, daar het voorkomen van deze soort reeds geconstateerd werd in China, Formosa en de Philippijnen. Het merkwaardige is echter dat deze snip zoo uiterst spaarzaam hier voorkomt, hetgeen wel duidelijk blijkt uit het verhaal, dat VORDERMAN geeft over het verkrijgen van zijn exemplaar in Batavia. Hij vermoedde namelijk dat de soort in kwestie ook hier voor zou komen en riep de hulp in van een Bataviaschen snippenhandelaar, teneinde te trachten een exemplaar machtig te worden. Inderdaad werd hem reeds een maand later een exemplaar gebracht, doch daarvoor had de man ongeveer 600 snippen moeten onderzoeken. Een dergelijke verhouding voor het voorkomen van *gallinago* ten opzichte van *stenura*, nl. 1 op 400, werd mij voor Malakka medegedeeld door den Heer BODEN KLOSS van het Rafflesmuseum in Singapore.

broedgebied zich over geheel Oost-Siberië uitstrekt. Dit klopt echter in het geheel niet met de werkelijkheid, daar, gelijk wij gezien hebben, *stenura* geregeld en zeer talrijk in het westen verschijnt, doch in het oosten geheel of nagenoeg geheel ontbreekt. Wij mogen hierbij wel is waar niet over het hoofd zien, dat er in het oosten heel wat minder snippen worden buitgemaakt dan in het overige deel van den Archipel, doch de weinige gegevens be-

Er zijn een drietal mogelijkheden, welke dit zeldzame voorkomen zouden kunnen verklaren en wel:

- 1°. De trek-richting is niet noord-zuid, doch meer oost-west.
- 2°. De trek is wel noord-zuid gericht, doch strekt zich niet zoo ver naar het zuiden toe uit.
- 3°. De soort kan, ten opzichte van de beide andere soorten, in de broedgebieden in Oost-Siberië numeriek sterk in de minderheid zijn.

Wat het eerste betreft geloof ik niet, dat dit het geval is. Er zijn wel is waar vogelsoorten, die zich niet naar het zuiden doch naar het westen verplaatsen, zooals bijvoorbeeld de Siberische notenkraak, die in sommige jaren zeer talrijk in Europa (en ook in Holland) verschijnt, terwijl ook *Gallinago media*, die nog aan de Jenessei broedt, niet naar Zuid-Azië doch naar Afrika trekt, maar het geregelde en talrijke voorkomen in Voor-Indië bewijst, dat de trek wel degelijk in zuidelijke richting plaats vindt. Bovendien zouden, bij een westelijk gericht trek, de hier buitgemaakte dieren uit hun trekrichting afgedwaalde exemplaren moeten zijn en juist de gegevens van VORDERMAN en BODEN KLOSS wijzen er op, dat de soort hier **geregeld** zij het dan ook zeldzaam, voorkomt. Veel waarschijnlijker is de tweede mogelijkheid. Van *Gallinago solitaria* is het bekend, dat zij zich slechts weinig verplaatst, hetgeen dan ook wel de oorzaak zal zijn dat de soort, die men met het oog op de ligging van de broedgebieden zeker hier zou mogen verwachten, tot dusverre nog niet in onzen Archipel werd waargenomen. Maar het zijn alweer de meer volledige gegevens over het voorkomen in Engelsch-Indië, die hiervoor een krachtig bewijs leveren. In de noordelijke streken daar is namelijk de soort talrijk, terwijl zij slechts zelden naar het zuidelijk gedeelte en naar Ceylon komt.

Ook pleiten de gegevens aangaande het voorkomen op den trek in Zuid-Azië voor de derde mogelijkheid, want waar de soort talrijk is in de noordwestelijke provincies van Voor-Indië komt zij veel zeldzamer voor in Assam en Burma, terwijl *stenura* daar zeer veelvuldig is. Dit wijst er dus op, dat ook in de noordelijk daarvan gelegen broedgebieden de laatste veel talrijker moet voorkomen dan de eerste. Wij moeten dus wel de conclusie trekken, dat zoowel de minder groote talrijkheid in de broedgebieden oostelijk van de Jenessei als minder sterk ontwikkelde treklust de factoren zijn die het zeldzame voorkomen van deze soort in onzen Archipel veroorzaken.

Wat de overige hierboven genoemde snippensoorten betreft nog het volgende. *Gallinago media* trekt, gelijk reeds gezegd werd, meer in westelijke richting en het is dus niet te verwachten, dat deze ooit hier zal worden aangetroffen. Eveneens werd er reeds op gewezen dat *solitaria* zich weinig schijnt te verplaatsen en om deze reden nog niet werd waargenomen, hoewel het niet uitgesloten is, dat er toch af en toe een exemplaar naar zuidelijker streken zal afdwalen en dan ook hier (bijv. Noord-Bornéo en Selébès) zou kunnen voorkomen.

Gallinago hardwicki van Japan trekt naar Australië en **moet** hierbij wel over Nieuw-Guinee gaan, tenzij dit eiland oostelijk omtrokken zou worden wat al zeer onwaarschijnlijk is. Hoewel er dus nog geen bewijsmateriaal van is, kunnen wij deze soort gerust opnemen onder de in onzen Archipel voorkomende soorten.

Gallinago nemoricola tenslotte is een bewoner van de Himalaya, waar de broedgebieden op een hoogte van 7000 tot 12000 voet gelegen zijn. Zij schijnt zich nog minder te verplaatsen dan *solitaria*, zoodat ook van deze soort niet verwacht kan worden, dat zij hier ooit buitgemaakt zal worden.

Wat zijn nu de kenmerken, waardoor de verschillende snippensoorten zich van elkaar onderscheiden. Terwille van de overzichtelijkheid mogen eerst de soorten worden behandeld, die hier reeds zijn waargenomen, dus *Gallinago gallinago*, *G. stenura* en *G. megala*. Het beste kenmerk is, in normale gevallen, het aantal en de vorm der staartpennen. De staart van *Gallinago gallinago* bestaat namelijk uit 14 pennen waarvan de buitenste even breed of tenminste niet opvallend veel smaller zijn dan de middelste. Bij *Gallinago megala* is het aantal reeds grooter, namelijk 20, en zijn de uiterste pennen slechts 2.5 à 4 m.M. breed, terwijl tenslotte *Gallinago stenura* de kroon spant met 24 tot 26 pennen, waarvan de buitenste zeer smal, slechts tot 1.5 m.M. breed zijn. Bovendien zijn deze buitenste pennen bij *stenura* veel korter dan de breede middelste zoodat het verschil in lengte

minstens 15 m.M. bedraagt en zij geheel tusschen de staartdekveeren verscholen liggen. Bij *megala* daarentegen zijn diezelfde pennen slechts een paar millimeter korter dan de overige. Beter dan de beschrijving geven waarschijnlijk de schetsteekeningen (fig. 2) de verschillen weer. Het aantal staartpennen varieert soms bij een en dezelfde soort; het abnormale minimum en maximum is volledigheidshalve tusschen haakjes vermeld.

De beide andere soorten, die hier voor zouden kunnen komen, *Gallinago hardwicki* en *G. solitaria*, zijn veel grooter dan de hierboven genoemde. De staart bestaat bij de eerste uit slechts 18, bij de tweede uit 20 pennen en

heeft den vorm van dien van *megala*. Het reeds genoemde grootte-verschil en bij *solitaria* bovendien nog de egaal bruine bovenstaartdekveeren, die bij de andere soorten steeds donkere dwarsstrepen vertoonen, maken het echter niet moeilijk deze dieren te herkennen.

Wij zouden hiermede kunnen volstaan, ware het niet, dat er zich soms gevallen voordoen waarbij het staartkenmerk lastig of niet te constateeren valt. Wanneer namelijk bij *stenura* de buitenste pennen geheel of grootendeels in de rui zijn, zou men kunnen meenen met een *G. gallinago* te doen te hebben. Bij nader onderzoek zal wel steeds blijken, dat deze veertjes dan toch in den vorm van kleinere of grotere bloedpennetjes aanwezig zijn, doch daar deze geheel verscholen liggen tusschen de staartdekveeren is dit niet steeds gemakkelijk na te gaan. Dat een dergelijke toestand niet alleen theoretisch mogelijk is, doch inderdaad niet al te zeldzaam schijnt voor te komen bewees mij een schrijven van den Heer OLIVIER, waarin melding wordt gemaakt van een drietal dergelijke gevallen, terwijl mijzelf ook reeds iets dergelijks onder oogen kwam.

Er bestaan echter nog andere, wel is waar kleine en minder gemakkelijk te constateeren, maar toch steekhoudende verschillen, die in twijfelachtige gevallen als reserve-kenmerken dienst kunnen doen om uit te maken of het exemplaar in kwestie *gallinago* dan wel *stenura* is. Het volgende overzicht moge dit duidelijk maken (fig. 3A, B).

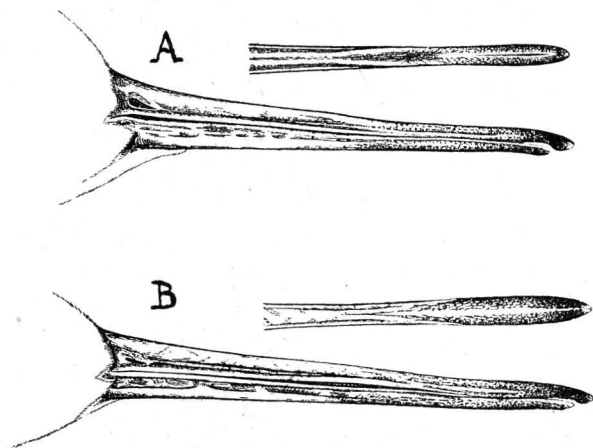

Fig. 3. Snavel van boven en van terzijde gezien. A: *Gallinago stenura* BP. B: *Gallinago gallinago* BP.

Gallinago stenura.

1. De snavelbasis is hooger, veroorzaakt door het daar ter plaatse naar boven opbuigen van den bovensnavel.
2. De punt van den bovensnavel is, van terzijde gezien, knotsvormig verdikt.
3. De punt van den bovensnavel is van boven gezien, nagenoeg niet spatelvormig verbreed. Het poriënveld strekt zich niet zoo ver naar achteren toe uit.
4. De ondervleugeldekeveren zijn regelmatig wit en zwart geteekend. De zwarte bandjes zijn ongeveer even breed als de witte.
5. De eerste, zeer kleine slagpen (het zoogenaamde „snippenveertje”) is aan de buitenvlag bruin gekleurd of heeft hoogstens een smal wit randje.
6. De armpennen (secundaire slagpennen) hebben smalle grijswitte zoomen.

Gallinago gallinago.

1. De snavelbasis is minder hoog, doordat de bovensnavel vrijwel recht verloopt.
2. De punt van den bovensnavel is nagenoeg niet knotsvormig verdikt.
3. De punt van den bovensnavel is duidelijk spatelvormig verbreed. Het poriënveld strekt zich veel verder uit.
4. De ondervleugeldekeveren zijn niet zoo regelmatig geteekend. Het wit heeft de overhand.
5. „Het snippenveertje” is op den buitenvlag geheel of nagenoeg geheel wit.
6. De armpennen hebben breede helderwitte zoomen.

Heeft men dus een snip, waarbij het staartkenmerk niet klopt met dat van *stenura*, dan zal men goed doen eerst bovengenoemde kenmerken nog eens na te gaan en pas als ook deze uitkomen te besluiten, dat men werkelijk met de hier zeldzame *Gallinago gallinago* te doen heeft.

Het zou natuurlijk wel wenschelijk zijn ook dergelijke verschillen op te geven voor *gallinago* en *megala* of voor *stenura* en *megala* doch daartoe ontbreken mij op het oogenblik nog de noodige gegevens.

Uit het bovenstaande blijkt dus wel dat er nog heel wat op te lossen is op snippengebied en zou ik allen, die ertoe in de gelegenheid zijn, willen opwekken om mede te helpen de leemte in onze kennis aangaande voorkomen enz. te doen verdwijnen. Ondergeteekende stelt zich gaarne beschikbaar in twijfelachtige gevallen de exemplaren te onderzoeken. Een conserveering volgens de in de Tropische Natuur 1924 afl. 2 en 4 gegeven methode is voor de toezending zeer aan te bevelen.

Buitenzorg April 1926.

H. C. SIEBERS.

KORTE MEDEDEELINGEN.

Aseroë rubra, var. Junghuhnii. — Naar aanleiding van het artikel over deze interessante zwam in aflevering 3 van den loopenden jaargang, wil ik nog een en ander daarover mededeelen. De zwam kwam in October van het vorige jaar om Tjibodas in groote hoeveelheid voor, veel talrijker dan andere jaren het geval was. Meestal vond ik hoogstens 2 à 4 stuks bijeen. Dezen keer duurde het ontwikkelen van half October tot einde Januari. De familie GEERTS vond ze, toen juist de regens begonnen door te komen. Naarmate het meer ging regenen werden de exemplaren grooter en bereikten een doorsnede van 10 à 14 c. M.

Steeds wanneer ik exemplaren van *Aseroë* ontdekte, was ook de *Ithyphallus* aanwezig. De laatste kwam in April ook nog voor.

Zijn er enkele scheurtjes in de volva ontstaan, zoo kan het nog een 2 à 3 dagen duren eer er iets van gleba of tentakels is te zien. Zijn echter slechts enkele puntjes van de tentakels naar buiten gedrongen, dan is de verdere ontplooiing binnen 10-15 minuten afgelopen en de *Aseroë* geheel geopend. Ditzelfde verschijnsel heeft ook bij *Phallus impudicus* en *Ithyphallus* plaats. Met het oog is de strekking gemakkelijk waar te nemen.

Nog geen enkele maal zag ik deze Phallacea op dezelfde plaats terug komen, ieder jaar kwam ze ergens anders voor.

L. B.